

Կ Ա Յ Ի Ո Ս Գ Ր Ա Կ Ք Ո Ս

Ո Ղ Բ Ե Ր Գ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Վ Ե Ն Կ Ե Ն Տ Ի Մ Ո Ն Տ Ե Ա Յ

(ՏԷՊ ԷՂ 32-52)

Հ Ա Ն Գ Է Ս Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Տ Ե Ս Ի Լ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

Ո Պ Դ Մ Ի Ո Ս Ե Ի Դ Ր Ո Ւ Ս Ո Ս

Դ ի ռ ռ ռ ռ ռ

Անդրանիկ նըշոյլ լուսոյ Պալատինեան մինչ 'ի ծայրս
Դեռ այն ինչ հարկանի, լոկ և սոսկ պաշտօնէից՝
Յատենի ժողովրդեան շըրջի բըղեալին աստ Հոսվմայ,
Քեզ 'ի փառս 'ի սերկեան աւուր, Գրակըեայ 'ի կորանս,
Մինչ համայն յոպիմիոս ակընկառոյց կան դեռ բիրք,
Մինչ առ նա ժողովուրդն ըզգօն յանձնէ զիւր վիճակ,
Մինչ ըզբախտն աւագանին, տաղտուկ յուզմանց՝ Հոսվմ զհանդիստ,
Իսկ կայցէ ինքն աստ անգործ, նա ինքն՝ օրէն ինձ ասել՝
Անյուշ գող զսոյլոց խապառ, անյուշ և զանձնէն:

Ո պիւմիոս

Կայցէն 'ի պատրաստի ընկերակիցք քո, տրիրուն:

Դ ի ռ ռ ռ ռ ռ

Համայն քեզ ակն ունին:

Ո պիւմիոս

Իցէ վըստահ լինել ինձ
Ի նոցուն անդր 'ի հաւատս:

Դ ի ռ ռ ռ ռ ռ

Նըւիրական զայն կալլիր:

Ո պիւմիոս

Դըլխաւորք ժողովրդեանն աղէ իցէն 'ի մեր կոյս:

Գրուշուս

Ընկալեալն արծաթ և յոյս ճոխագունին պարգեաց՝
Առնէ զայնս հաւատարիմ:

Ոսկիւն

Իսկ ռամկին դասք համբէն
Իցեն մէտ յանդորու մեծարանաց կալ պատկառ:

Գրուշուս

Են համայն. զիտա քաջ՝ այսքան ոչ երբեք դիւրագուն՝
Իմաստուն և հեզ կացեալ ժողովրդեանն զամբոխ:

Ոսկիւն

Գազան իմն այնպիսի հռովմէականն է ամբոխ,
Որ զի դամ մի թէ մոլին՝ ըզճիրանունսն բացեալ՝
Գիշխանն վայրագութեամբ ձըրձեալ յօշէ զաչացու,
Զոր զըդունեալ փայտայէ զինքն և զոր ֆլասէն՝ միահետ:
Մեծարեալ զքեզ պաշտէ այսօր, և 'ի մահ ապ Վաղիւ,
Առ 'ի դարձ առնել անդէն զքեզ 'ի մահուդ պատուելոյ,
Զինչ օն խորհիցի զինէն գազանս արդ այժմիկ:

Գրուշուս

Լուռ 'ի քեզ ակնարկէ, և կայ 'ի դող ահաբեկ:

Ոսկիւն

Քաղցր ինձ առաւել զողումն իւր՝ յոյժ քան ըզսէր:
Այլ դու անս ինձ ըզբարոյս ռամկաժողով ամբոխին.
Կամ իշխան կալ բրնձաւոր, կամ ծառայել յերկեղի:
Զոր կայ՝նդ գերութիւն և ընդ անսանձ վարչութիւն՝
Զբառոյզն ազատութիւն՝ արդարամէտ անձկանօք՝
Ոչ ունել ժողովուրդն, ոչ զընկենուլ գիտաց բնաւ:
Իսկ արդ գեռ ևս ոչ անձուկ ունի իւրումն Գրուշեայ,
Ո՛չ 'ի յուշ զինքն արկանէ:

Գրուշուս

Յիշատակէ իսկ քաջիկ,

Այլ պատիր հեշտ անըրջոց հանգոյն՝ երազ ցընդելի.
Խորտակեալ կան վարակքն՝ յոր պարաւանդ ըզնոսին
Արկ ժըպիրհն այն խեղացնոր:

Ոսկիւն

Եւ կարծիցեմ՝ անվըրդով
Տեսանել ռամկին զիսպառ եղծումն իւրոցն վըճոց:

Գրուշուս

Ելք իրացն աղիտաբեր, ըզպառակտմունսն առաջից՝
Դառնաթոյն յաղբերակնէ անտի բըղխալք յընազան,
Մնհնթեթ նոցին բնութիւն և անիրաւ արգասիք,
Փորձ իմաստութեան՝ ցընդեալ բիւրիցս 'ի դերև,
Եւ հուսկ՝ անհնարին կատարումն այնր օրինաց,

խոր 'ի մոռացոնս եգին զնոսին արհամարհ .
Եւ քեզ գործ իցէ զխորին , որքան հանգէս փառաշուք ,
Զայնս յաղարտ տալ :

Ոսկիմիտս

Դըժուարին քան զոր կարծես , բարեկամ :

Դրուստս

Եւ զինչ խոչս արդելից կերպարանես 'ի մըտի .
Հզոր է կողմին քոյին , Գրակքեայն իսպառ յուսարեկ ,
Ինքն 'ի տար , և երկընչիս :

Ոսկիմիտս

Քաւ երկընչել ինձ երբեք .

Այլ ըւր դու և յապուշ ընր . աստ 'ի Հռովմ' է Գրակքոս :

Դրուստս

Ո՛հ , զինչ է զոր լըսեմս . Գրակքոս 'ի Հռովմ' :

Ոսկիմիտս

է 'ի Հռովմ' :

Դրուստս

Եւ սրպէս՝ թէ յափունս կարքեզոնի ...

Ոսկիմիտս

է 'ի Հռովմ' ,

Քեզ ասեմ . և զհամբաւոյն ըւր վաղ իսկ քաջ փառութիտ
Առ Պոմպոնէ , Լիկինիտս և տա զսփոքըն տարաւ :

Դրուստս

Մի 'ի խաբս արդեօք ուրաք ըղքեզ կտրեալ՝ սրտիցէ :

Ոսկիմիտս

Ի խաբս արկանեկ զիս ժըպրհեսցի և ոչ ոք .
Ընդ համայն կողմն են ինձ աչք և ձեռք և ունկն , ընդ համայն :
Գալուստ իւր է ստոյգ . դու իսկ տեսցես զինքն 'ի սուղ՝
Մինչ յայտնեկ զանձն եկեսցէ . և բազմախուռն ամբոխիւ
Խածկեսցին պողոտայք՝ զուրնչեալ կանչիւք ջընծութեան :
Տեսցես միտ ևս անգամ՝ զայրաղիւրջ խուժանին՝
Բըգեշխաց գոռալ ընդգէմ՝ և ծերակոյտ ժողովոյն ,
Եւ 'ի զոհ սահմանեկ զնոսին՝ նորոգ յարուցեալ
Ամբոխի ժողովըրդեան պաշտելի այսմ աստուածոյ :

Դրուստս

Գողանան զարմանք ըզմիտս յինէն և զբանս աղմբկեն ...

Ո՛ր 'ի զից այն ոխերիմ առեալ երեւ զինքն աստէն :

Ոսկիմիտս

Այն՝ որ ըզկընի իւր ցանգ պընգեալ հալածէ .

Աստուածն այն՝ որ 'ի մահ մատնեաց զնորին հարազատ ,

ի տեղեղնա՝ յորում խրոնեալ հոծ կուիրենեան ամբոխին,
Ետես խողոտղեալ զինքն 'ի բազուկս անդ իւրում,
Եւ յապուշ 'ի թըմբրաթիւն հարեալ՝ լըռեայ վաատարար:
Եւ տեսցես... Այլ նախ կամ է ինձ խօսել ընդ նրմա,
Եւ առ այս իսկ կանխեալ այժմ՝ աստէն նըմին սկին ունիմ:

ԴՐՈՒՄԱՍ

Ըզգոյշ լեր, բըդեաշխ. յանգուզն 'ի նմա է սիրտ իւր:
Բուռն և եռանդնոտ:

Ուպիմիոս

Այլ է վեհանձն, է արգար.
Լաւութիւնք իւր՝ ինձ անկման նորին գուշակք են ըստոյդ,
Խօսեցոյց առ նա, և իմ խաղաղութեան լիցին բանք,
Այլ հնարիմ՝ զի ելքն ընդգէմ ելցեն... Ըզմիտս իմանաւ,
Երթ օն, եւ ընկերակցացդ 'ի խընդիր, զիա ըզնոսա.
Զոր յինէն լուար՝ պատմեա զամենայն յաւնկրն նոցին,
Եւ պատուէր ասուր՝ յանդորբու կալ, մի ժըպրհեւ և յաշինչ:
Զգօնութիւն և եկեթ խընդրեմ՝ 'ի ձէնջ, արիբաւնք:

ԴՐՈՒՄԱՍ

Ուրանամ ես:

ՏԵՍԻԼԵՐԿՐՈՐԴ

ՈՊԻՄԻՈՍ առանձինն

Իմ այն էին լոկ ցաւք սըրտի՝ զի կայր նա բացեայ,
Եւ տհա բարեբաստիկ դէպք առաքին զինքն առ իս:
Այս, հուսկ ուրեմն առից զատելութեանս իմոյ վրէժ:
Մերժեցեր զիս, յուշ 'ի կուրծսըդ արկ քաջիկ, ով կայէ,
Թաղեր զիս կողոպուտ բըդեշխութեանն 'ի պատուոյ,
Դեր զինն մեծարեալ նոմին զուտին իմ փաննիս...
Ո՛հ, զփաննիսս զինն... աւաղ, ինձ 'ի կորանս՝ անվախճան:
Խորհըրդօցդ այլ 'ի վրեսը՝ զուր կապտեալն այն ծիրանի,
Արդ զուս իմ և ըզլանջ ծածկէ 'ի չաք բըդեշխի.
Ոչ ևս այլ քինու ցաւամանս մերկ կողոպուտ 'ի զինուց,
Պընդէ զմէջն իւր վիհագոյն արգ պետտական բըռնութեամբ.
Կեաւ զեռ զու. և ինձ բառնալ կառք են զարև քո՝ ի քէն.
Պահ մի ևս իմանդուզեալ կայ 'ի սրբոխ, ով զայրոյթ...
Մերձենայ ծամն... և տհա խուռն ալէծուսի ամբոխ մեծ՝
Յալս իմ անկանի, ու 'ի դուռատիս անդ նացին՝
Սիգապանձ նազանօք ոստին իմ այսր յառաջէ:

Ժողովուրդն ('ի հեռուստ)

Կեցցէ, կեցցէ Գրախոս:

Ուպիմիոս

Յընձա, խայտա, կայթա հարջիր,

Պար առեալ՝ հրրճուալից տրոփեալ, անմիտ ժողովուրդ,
Արհաւրաց ծըննալդ 'ի ծոց, ուսցիս յըռել հուպ ընդ հուպ:

ՏԵՍԻԼ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՅԻՈՍ, ՈՊԻՄԻՈՍ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ

Ժողովուրդն

Կեցցէ կեցցէ Դրախքոս. շուք գիւր կայեայ:

Ունն 'ի ժողովուրդներն

Մահ պատրուկաց:

Կայիոս

Մահ և ոչ ումիք, եղբորք իմ անձկալիք, մի ումիք.
Կերպարանս հոգովայեցիս եկեթ զխոհմ ես աստէն.
Եւ ոյց ոչ կըրեն զոգի Հոգովայեցւոյ՝ օրէնք գոն,
Որոյ անկ է հատանել վըճիս, ածել պատուհաս:
Բընաւոր է ժողովուրդ՝ որ զըրկանաց թիկն ածէ,
Եւ դարչիմ մերժիմ 'ի բաց բընաւորացն ես սիրոյ:
Հապ՝ օն թէ իցեմ ես Կայիոս ձեզ սիրելի,
Դարձցի իւրաքանչիւր որ արդ 'ի ձէնջ յիւր 'ի գործ,
Իւ կայցի դարձեալ անձնիւր զառարնին հոգ յանդորրու:
Համախումբ գումարելոյ ատենին՝ ժամ կայ զեռ ես,
Ի պահուն՝ ամենեցուն ձեզ կամ՝ մընամ ապտանօր.
Անդ հանդէս առնիցիք իշխանութեանդ ահաւոր:

Առաջին քաղաքացի

Քաջուշիմ խօսի. Գրախքեայ ազնւագութ է սիրտ իւր:

Երկրորդ քաղաքացի

Է սիրող արգարութեան:

Երրորդ քաղաքացի

Ամբիժ արիւն աամկասէր:

Ո՛վ կայէ, կամք քեզ 'ի կազմ, տո՛ւր ըզրախալց մեր հրաման:

(Ելանէ սմբոխ ժողովրդեանն)

ՏԵՍԻԼ ԶՈՐՐՈՐԴ

ՈՊԻՄԻՈՍ ԵՒ ԿԱՅԻՈՍ

Ուպիմիոս

Հիմ առ իս պըշուցեալ և զկայ առնուս զարմանօր.
Իցէ թէ անծանօթ քեզ գտանին դէմք Ուպիմեայ:

Կայիոս

Կերպարա՛ք իմն այնպիսի են քեզ՝ զի վաղ գան 'ի յայտ.

Եւ թէ չէր իսկ ինձ ցուցեալ զբեղ աչաց՝ ո՛վ որ իցես,
Սիրտ իմ՝ ի անսխլ քոյին քրտմնեալ պատմէր քաջ:

Ոսկիմիտս

Գողցէ թող քեզ ապա՝ դի թընամի եմ քոյին,
Եւ խրախոյս է յիս՝ ատել գոյս և ՚ի քէն չերկընչել:
Արդ զի քաջ զիս ճանաչես՝ լուր օն և տուր ինձ դարձուած:

Կայիտս

Դաւել զիս կամք են քեզ յեղակարծուց ՚ի ժամու:

Ոսկիմիտս

Օտար ՚ի բարուց քաջարույ տուն են դաւանք:
Եւ ես քաջ եմ զլլխովին:

Կայիտս

Եւ անխրաւ ես՝ յաւել:

Եւ բարուցդ այդո՛ւ արժանի քեզ խընդրեալիւ ունկընդիր:
(Կամի գնալ)

Ոսկիմիտս

Ե՛րթ՝ թէ մախանաց ձայնի անառ ընտրիցես.
Այլ թէ գեր ատելութեան անձին՝ զօգուտ հայրենեաց
Սիրելի քեզ ունիցիս՝ կայ, զայնմանէ են բանք իմ:

Կայիտս

Ըզշահուց լսկ հայրենեաց:

Ոսկիմիտս

Զայնմանէ սոսկ:

Կայիտս

Լըւայց քեզ:

Ոսկիմիտս

Տուր ինձ երդումն կալ հանդարտ և ուշադիր:

Կայիտս

Երդուեալ քեզ:

Ոսկիմիտս

Տեսանես դու յերկոսեան ՚ի մեզ ըզՀռովմ՝ երկփեղկեալ.
Ազատ դու զայն ցանկաւ լինել, ցանկամ՝ զայն և ես.
Մի է ուշ նըպատակիս, այլ եք հնարիցն այլազան.
Եւ այնքան դիմամարտ միմեանց զընամբ՝ ընդ շաւիղ,
Մինչ անվրէպ մըլտահեա լինել միում՝ յայնցանէ,
Ի կորուստ մանաւանդ քան փըրկութեան առաջնորդ:
Ո՛վ ՚ի մէնջ աղէ ՚ի վնաս նորին նիւթէ յերկոցունց.
Ե՛ս արդեօք. այլ հայեաց ինձ օն և տուր իրաւունս:
Կամք աստէն՝ ծերակուտին ես ջատագով, դու ռամկին.
Իրաւանցն՝ ոյր ՚ի նախանձ վառիմ՝ են նայն իրաւունք:

Ում պաշտպան զՈւրաժանդը Տարաբան ժայսիցն 'ի բարձանց՝
Տեսին հարբ մեր՝ չանթաձիզ բուպառնալ գէմ՝ յանդիման .
Ոյր 'ի վրէժ մարտեան ինքնին փարբիկիսս, Կինկիննատ,
Կամիլէ, Պապիրիսս և Գեր զմարդկամբն մըտօք
Փարիսս և Ս'իպիոն՝ առաւումայնոցն հըպոդոյիք,
Եւ համայն՝ որ զգօրութիւն Հռովմայ յատեղաւ ամբարձին .
Մինչ կարծեւ ետուն սզոյց՝ եթէ 'ի շուք վեհապանծ
Երկնայնոցն ժողովոյ իջեալ յերկիր տաս խոնարհ,
Յատենի ծերաչուտին Հռովմայ խրմբէր և խօսէր,
Եւ ընդ ծագս համօրէն աշխարհի տայր իրաւունս,
Զայն զայս արժանի հռովմայեցոյ ինձ բաժին,
Զխմասանոց և զառաւածոց բաժին՝ կալեալ ընտրեցի .
Իսկ դու զԻնչ քեզ ընտրեցեր, իսկ դու՝ ընտրեալ կալար զայն . . .
Մի՛ զյօնարդ խոնարհեալ զըժղմիր, կայ յերգման քում . . .
Հետաւորեան դու քեզ ըզման առեր, զառանին խեռութեան,
Խեռութեանն՝ յորմէ յազմուկս անդ չըփօթից Սուրբ-Լերին,
Ի յաւէրժ նախատինո հռովմէական քաղաքի՝
Տեսաւ յաւուր միում ծնանել զառու տրիրունաց,
Այս ուղին՝ զոր ընթանաւ . և զայն գնացիցդ օրինակ
Առաջի քեզ ունիցիս յասպարիզիդ պանծալիս .
Սիկին զում և զՏերենտիւ, Տրեբանիսս և զԳինուկ,
ԶՀաբուլէ և զԿանուլէ, և զԻնլըբոր զայն ջոյր
Հռուսիլեանց և իկիլեանց և Պետիլեանց խաժանին,
Ընդ գեռ թաւալեալ համայն ողիք վատչուէք,
Եւ մեծի անուանն Հռովմայ նախատալից 'ի կորսնս .

Կայիոս

Եւ ցայդ վոյր յանդըզնեալ Ոպիմիէ՝ ժըպրհիցի
Ի կըշիւ զիս ընդ որեարն այն վատազգի գընել, զիս . . .

Ոպիմիոս

Յուրաստ 'ի պատուոյդ՝ թէ ոչ պտակաւ կառ երգմանդ .
Քեզ լըսել ինձ, լուռ լինել պարտք եմ, և զայն պահանջեմ .
Տացի պատասխանի առնել 'ի ժամ բարեգէտ :
Ի կըշիւ ես ընդ վաթթարսն այն չարկանեմ ըզբեզ, ոչ .
Կեանք նոցին 'ի նըչաւակ և յեղերուն վատնեցան .
Ոյց առակին գերդ վրէժխընդիրք անդրբիլ իրաւանց,
Կործանման նորին նախկին ցուցան չարեաց հեղինակ,
Փառամալ իւր խորհրդոց գործի՝ զալէտան արարեալ :
Ազնիւ դու Սիկիպիոնի թոռն և որդի Կոռնելիայ,
Միրտ վեհանձն 'ի քեզ տանիս և արժանի քում բախտիդ .
Միրես դու զժողովուրդն յօգուտ նըմին, ոչ քոյումդ,
Տեսանեմ, և չունիմ ինչ տանել սյոյմ հոկառուկ :
Բայց զորով ժանտադործքն այն չարեաւ զանց արարին,
Զոր դառն ևս ալիտիւք ոչ դու ինքնին զործեցեր :
Դու ամուր ապաւինի ամբարըշտաց համօրէն,
Դու խիղախ յանդըզնութեամբ յամենայնի ձեռնամուխ,
Դու՝ որ զամենայն ինչ ազմիկեա վեր 'ի վայր,
Դու՝ որ բուռն իսկ և ահեղ գոյիւր, թէ ոչ էի ես . . .

Կայիոս

Ունիցիս ինչ այլ ասել:

Ոպիմիոս

Այո, հանգարտ կաց, լուռ լեր.
Մի բռնիցս ըզթեւ կարճեր. տացի քեզ դէպ ժամանակ՝
Ըստ չափու կամաց ըզկիրարդ մերկանալ ծայրալիր.
Ոչ են կամք ինձ մի առ մի աստէն ածել 'ի հանդէս
Բզհամայն ճիւղ զօրէնսրդ՝ սոհմանեալս 'ի ռամկէն.
Եւ թէ 'րպէս վեհաշուք ծերակուտին զօրութիւն՝
Նրկուն և արհամարհ նոքիմք անկեալ դնի խոտան.
Չառնեմ ինչ յիշատակ՝ յումէ բարձեալ կողոպուտ,
Եւ յոր ձեռս ետուր զկրչիւ աստուածուհւոյն Աստիւայ:
Ջանց զաղմկակիցդ առնեմ զհընձոց կալանդուք,
Ջանց ըզգերագոյն և սըրբանուէր զիրաւամիք
Ըզբնիկ որերոյ հռովմէական ոստանին՝
Գրձձեալ յանարգութիւն 'նդ իտալիա համբռն.
Եւ առ ոյս ոմանո. առ ազգ մի՝ որ դեռ ևս ըզմերոց
Ջերաշխէպս առեալ բերէն ըզլըկթայից գերութեան:
Չայսմ ամենայնէ չեն կալք կազել ինձ ընդ քեզ:
Այլ իցէ մարթ և բնուից եղեռնաւոր զառածանագ
Արկանել 'ի մոռացոնս, զազարակայըն զօրէնս,
Ջանքսպառն յաւերժաբուխ, ասեմ, զաղբիւր դառնութեանց
Ընտանի պատերազմաց, այլ և յաւուր իսկ միում՝
Գերեզման գուցէ մահու՝ ազատութեանըն Հռովմայ:
Եւ դու, խելայեղդ, ըզգըծնդակ զայն օրէնս՝
Խորասոյդ ըզմահաքունն 'ի յասպարէզ կոչեցիր.
Եւ շընթող 'ի շնորհուկս ռամկաժողով ամբոխին,
Որ ցանգ 'ի տըրտունն' և երբէք ոչ շատանայ,
Նըմին լուկ առ 'ի շնորհս՝ համաշխարհի իրաւանց
Վըրդավիչ խաղաղութեան յառնես դու, զի՛նքն 'ի հաճել,
Եւ ստուգմն իսկ համբուն չազգիցէ քեզ կատարած
Կամ կեղտ մանաւանդ վատահամբաւ որերոյն՝
Գենուկայ, Մեկիոսի, Վիսկելլինեայ տրիբունաց,
Կարապետ քեզ եղելոց 'ի վատշըւէրս յայս 'ի գործ...
Եւ զի՛նչ հարկ ըղնոսին աստէն ածել 'ի համար.
Առ իմէ և տապաստ անկաւ քոյինդ հարաղատ:

Կայիոս

Ձի դահիճ ծերակոյտն եկաց արեան անմեղաց:

Ոպիմիոս

Պատուհաս ծերակոյտն ածէ 'ի գլուխ յանցանաց,
Եւ սակայն այրեանոյ ոչ երբէք ժանտ եղբուն՝
Անմեղ ոք առաւել քան զի՛նքն եմուտ ջատագով.
Այո, լաւութիւն կաց չարութեան 'ի թերէ.
Այլ անկաւ և նա. և յայնժամ ակներև յայտնեցաւ՝
Համբռն ևս աստուածոց Հռովմայ՝ ընդդէմ կալ ոսոխ,
Ձի ում թերես էր միայն՝ զայրքանի դատ անիրաւ
Արկանել 'նդ իրաւամիք և թողութեան հանդիպել,
Էջ շողաց և 'ի գլուխ նորին կայծակն երկնասաստ:

Եւ զինչ այլ 'ի տեսիլ հանդուհաւորի հանդիսիդ,
Անըզդոյշքդ, ժպրհիցիս դեռ պահանջել կամ յուսաւ.
Հիմ թողեալ, եղկելիդ դու, զկարքեզոն՝ աստ եկիր.
Պաշտպան աղէ 'նդդէմ կալ ծերակոյտն ատենի,
Եւ երկնից ընդդէմ, և ինձ իսկ զըլխովին հակառակ,
Տարազիր մերժելոյ արիքունական խօլութեանցդ.
Այլ խորիս. զի վրճաեալ է օրինացդ եղծանել.
Դու իսկ, ես տղքեմ քեզ զայն, թէ հակառակ կաս՝ մեռցիս,
Եւ թէ ոչ խնամ՝ կենացդ ամեն, հոգաս ըզպատուոյդ,
Անխայեանց գէթ 'ի Հռովմ, զի մի անդէն միւսանդամ,
Եթէ ոչ յառողջ 'ի միտս ըզգօնութեան եկեացես,
Կարմրայեցց քաղաքայնոց ներկիս արեան ճապաղեզը,
Այս ինձ ըզ, քաւ այլ ինչ, ընդ քեզ յորդոր ետ խօսել.
Եւ զի քաջ արդ 'ի վերայ կաս խորհրդոցըս միտաց,
Տուր և դու հանգոյն ծանօթս ինձ ըզքոյսցդ, և խօսեանց,
Կայիտս

Պերճախօսդ. աւագանւոյն և բարձրամիտ գոռոզից
Մեծատանցըն չարժանեաց՝ աւագորեսար՝ ձայնելոց,
Խընդրիցեն պատասխանի. տաց ես զայն քեզ, և հոկիրճ,
Տեսանեմ՝ զի զհայրենեայ խօսիս. չառնում հարցանել
Թէ գուցեն քեզ հայրենիք, կամ իցես այնմ արժանի,
Մինչ համայն քեզ ծերակոյտն, իսկ ժողովուրդն է ոչինչ,
Այլ զընդդէմն լուր յինէն. ինձ հայրենիս զիտացից՝
Զոր ցանդ ժողովրդեանն յանըծ 'ի բախտ կըցորդի,
Ի թերէ՛ աւագանւոյն լինել աստուածքն ընտրիղեն.
Ընտրելի՛ ժողովրդեանն միշտ կալցի զկողմն Գրաւքոս,
Եւ զիտել զվասնէրն կամիցիս. օն և օն,
Զի սէզ ամբարհաւած և բարկացայտ իրօխտութիւն,
Շուայտանք և կրծծութիւն և բնաւ այլ սերմն անտամուլ,
Համայն ձեր են յանցանաց խուժան. և ոչ հանդուրժեն
Իրաւունք ազատութեան, համաշխարհի փրկութիւն՝
Կալ հաւանընկեր 'նդ աշխարհ ջոյիւր վատութեանց,
Այլ չունիմ յանձին 'ի զուր վատնել ընդ քեզ բանս և ժամս.
Զի դու մեծ ես, պատրելաց ես հարազատ դու սերունդ,
Եւ երբեք կալ 'ի վերայ խօսիցրս ոչ կարապետ,
Մի քեզ ինձ 'ի կամիլեայ պանծալ յանուն ու 'ի փարիկ,
Լէր նոցին մանաւանդ օրինակայն հետևող,
Եւ տեսցիս երկրպագու զիս անդէն յոտու արկանել:
Օրինացս այլ քեզ իմոց, զորս ամբարիշտ հայհոյիս,
Ատենի դու խորհրդեանդ անդամ, բըզեաշխոք և զովսդ,
Դատաւոր արդարամէտ նոցին քեզ կալ չքմարթի.
Բըճնութիւն աւագանւոյն մաւրնէ՛ քինայ 'նդ այնսոսիկ,
Սոյն և զայնս ինձ կարեւոր, սուրբ և արդար քարոյլէ:

Ոպիմիտս

Զունիցին ինչ այլ ասել:

Կայիտս

Զայս եկթ սոսկ քեզ 'ի գէպ:

Ոպիմիոս

Խորհրդոցըս չանսայցես :

Կայիոս

Նենդ են խորհուրդք թըշնամոյ :

Ոպիմիոս

Քաջ ուրեմն, արհամարհոտ բանիցս՝ ըզդորժըս կայցիս :

Կայիոս

Այո՛, արժանաւորդ առ 'ի նրմին գոլ զուգորդ ,
Ձըսպանչին հարազատիս՝ զանադորոյն Նասիկայ :

Ոպիմիոս

Լուռ կամ ես :

Կայիոս

Եւ 'ի լըռելդ անդ , ծն է ծն , խօսեցար :

Ոպիմիոս

Յայտնագոյն եւ առաջի Հռովմայ ընդ հուպ խօսեցայց :

Կայիոս

Եւ յայտնի եւ ընկայցիս պատասխանի առ յինէն :

Ոպիմիոս

Լըսոյց զայնս :

Կայիոս

Ակն ունիմ :

Տ Ե Ս Ի Լ Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

ՈՊԻՄԻՈՍ , ԿԱՅԻՈՍ ԵՒ ԴՐՈՒՍՈՍ

Դրուսոս

Հասեալ բերեմ , ով բըղեաշի ,

Աղիտից լուր՝ որ ըզբնաւս ողորեսցէ յարտաւուս . . .

Ըզհամբաւըն գուժարկու աղցել՝ նուաղի յիս բարբառ . . .

Կորուսեր դու , ով կայէ , զայր հոյակապ ե խնամի ,

Եւ Հռովմ ըզվեհն 'ի քաղաքիս . . . Եմիլիանոս ոչ ես է :

Ոպիմիոս

Ո՛հ , զինչ է զոր պատմես :

Դրուսոս

Ճըշմարտութիւն չարաբախտ . . .

Հայեալ ո՛րպէս յամենայն կողմանց խուժեն ամբոխ մեծ .

Անդանօր առհասարակ գիմեն . զոյջոյն իսկ ուղին՝

Քըստմունք կըթլըծագին ունի , զանխուլ հնծեծանք :

Ըզպաշտպանն իւր 'ի նմա արտասուէ այս ոք գըթով,
Ըզհայր և զկարեօր սիրելի այլ ոմն ողբայ,
Ձհայրենեաց զօրավիգն հեծեն համայն, և է իսկ՝
Ձի զբնաւն ասացից՝ որ բըռնամոհ շըշընջէն:

Ոսկիմիոս

Երկինք, զինչ է զոր լըսեմս:

Կայիոս

Ո՛հ, զի զըժնէ յիս կատկած. (մեկուսի):

Դյուստոս

Ինքն ահա կուռնելիա, ոյր խռով գիմայրն պատկեր՝
Ակն յայտնի զնա ցուցանէ գիտակ ահեղն արկածից:

ՏԵՍԻԼ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԿՈՌՆԵԼԻԱ, ԿԱՅԻՈՍ, ՈՊԻՄԻՈՍ ԵՒ ԴՐՈՒՍՈՍ

Կուռնելիա

Որդեակ իմ, դաղնաղէտ բօթ . . . աներդ ոչ ևս չընչէ:

Կայիոս

Ո՛վ, մայր իմ. . .

Կուռնելիա

Առ իմէ՛, որդեակ, 'ի բաց զիս տանիս.

Ձի՛ եզև քեզ . . . դողայցես դու . . . զի՛ է, զինչ ծն գիպաւ:

Կայիոս

Դոյժ չսրեաց 'ի Դրուսոսէ՝ սոսկումն յոգիս արկանէ.

Ե՛րթ ընթա, տեսչիր, 'ի քնին արկ, ճըշմարտեալ գիտասցես.

Խէթ իմն ահաւոր կեպեքէ զսիրտս . . .

Կուռնելիա

Օ՛հ, խօսեաց:

Կայիոս

Ձըմարթի զայն աստանօր. աղէ սլացիր դու հապճեպ,

Եւ մի՛ 'ի զրաւելոյն մեկնեցիս՝ չև իմ հասեալ.

Շոյտ ըզհետ քո պընդեցայց:

Կուռնելիա

Սիրտ իմ 'ի դող հարկանի:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե Օ Թ Ն Ե Ր Ո Ր Դ

ՈՊԻՄԻՈՍ, ԴՐՈՒՍՈՍ, ԿԱՅԻՈՍ

Ոսկիմիոս (մեղմ առ Դրուսոս)

Դիտեցեր :

Դրուսոս

Դիտեցի :

Ոսկիմիոս

Տեսես զգալուկն այն :

Դրուսոս

Տեսի :

Ոսկիմիոս

Տըժգոյնն այն կերպարան , տաղնապը , շըշունջը մեկուսի՝
Հաւաստիք են ինձ ահեղ իմն աստ զազանեաց . . . Ե՛կ ընդ իս :

Տ Ե Ս Ի Լ Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

ԿԱՅԻՈՍ եւ ապա ՓՈՒԼՈՒԻՈՍ

Կայիոս

Դըժոխք են 'ի սրբոխ . հանգոյն սլաքաց շանթալառ՝
Ի միտս արդ համօրէն զան փուլուեայ բանքն անկանին . . .
Քաջ 'ի դէպ ժամանես . խօսեանց , նենգող բարեկամ .
Բըռնամահ էմիլիանոս դնի արդ 'ի զիրկըս մահու .
Ո՞ զարե նորին եհատ :

Փռշուռիոս

Յինէն դու զայդ խընդրիցես :

Կայիոս

Ի քէն , զյր այնպիսի բարբառք զառնէն իմն էին ,
Որ զըստոյդ ինձ ըսպանող նորին՝ զքեզ արդ գուշակեն .
Հապ՝ ծն խօսեսջիր , եղեռնագործ դու , խօսեանց :

Փռշուռիոս

Թէ այդքան խոց 'ի սիրտ հարկանէ մահ նորին քեզ ,
Կամ Դրակքոս դու չիցես և կամ ցնորիս բանդադոյշ .
Դըրուատիս մանաւանդ ու երախտեաց սիրտ շնորհապարտ՝
Առ վեհանձն արիութիւն ունել 'ի դէպ էր Գրակքեայ ,
Ում զիւրեան կարճեաց ոսոխ , բըռնաւոր զք հայրենեաց :

Կայիոս

Ապա դու զինքն ըսպաներ :

Փռնչուիտու

Հիմ, ապաշնորհ բարեկամ,
ի փորձել զիս տագնապես. 'ի վիհ վառնդաց կայ պատիւդ,
ի վարանս ազատութիւն. անագորոյն ծերակոյտ
ի սարիս պընդէ գՀռովմ, և Սկիպիոն որ մըղեալ
Մահու նախատանաց զհարազատիդ բառնայ կեանս,
Այլ ոմն ըզկենաց քոյոց զառուսըդ դաւէ.
Հարուած մի և եթ արիասիրտ անդեդեւ՝
Ըզկողման քոյին անշուշտ կացուցանէ զյաղթութիւն,
Ընդ կենացդ անբակ և զվառսդ ունի. ռամկին վրէժիընդիր,
Հաշտ զըստուեր հարազատիդ հանգուցանէ յանգործու.
Եւ բողբը դու բառնայես՝ մարդախոշոշ զիս ձայնել.
Երթ, կըրկնեմ քեզ, կամ Գրակքոս չես, կամ ցնորիս բանդագոյշ:

Կայիտու

Այժմ բզբեզ ճանաչեմ ըստուգիւ, այ խուժագուժ.
Եւ յոճիրս եղբրանց դու 'ի թիկունս ինձ կայցես:

Փռնչուիտու

Իսկ զում ես կարճեցի և զոր 'ի յողբս արդ առնուս՝
Ջեղերունըս գողոզին՝ 'ի մոռացո՞նս եղեն քեզ:
Ո՛չ ևս յուշ զապականչիս արկանես գործ խուժագուժ՝
Ըզտվըն նուամանիայ, գործ՝ որ զանուան մեր հրոչակ՝
Սեաւ 'ի նախատինս արկ, պըժգալի առ աշխարհս:
Մոռացա՞ր զչորեքարիւր դուեալ Լուկիայ մանկըտին,
Եւ հատեալ բաղկոք՝ առ ծնողն արինազանդ դարձուցեալս:
Ձայն 'ի Կարբեդոն տուր, խընդրե՞լիր յափունս անդ.
Ջստակալի գործոց հանդէս՝ արինարբուխ այսորիկ...
Յողբս, 'ի ճիշտ անյուսութեան, ընդ կոտորած անողորմ
Եղկեւեաց առաւել քան ըղտասանց անդ բիւրուց,
Ի չըղթայս մատնեալք, 'ի սուր, և կամ 'ի բոց անդր հոսեալք,
Անխըտիր յամենայն 'ի հասակաց և սեռից,
Ջարմանամ՝ զի ոչ ափունքն այն քըստմնացեալ ճեղքեցան:
Բարբարոսք արդարև և թըշնամիք էին մեզ,
Այլ զինուց մերկ, ապկարք, յողբս 'ի Լաց մատուցեալք.
Եւ օրէնք են անյեղլիք հռովմէական արութեան,
Ի պարտեալսն բարեգութ, ջախել զգտող խրիստապան՝:
Այլ հիմ ինձ զօտարին փնասուց զառնէս տալ զհամար.
Թէ ընդ կոշտ մի հոյո՞յ՝ յոր ամփոփել զոսկերս իւր՝
Հառաչեալ անձկայցէ դեռ ժողովուրդըն թըշուառ.
Թէ՛ որ զդոյզըն զայն բաժին շնորհեն՝ օրէնք բարեխնամ,
Որ զարին հարազատիդ կալան 'ի կնիք հաստատուն,
Յարդ անյօր և ընդունայն կան, ոյր ումեք իցեն փնադք.
Ո՞ր գերիյն ընծայելոց ջընջեալ զպատ կամս երարձ՝
Ի դատ բըռնաբարեալ ազարակոյն իրաւանց,
Եւսի՞լ դք, հուսկ ուրեմն, յաշխարհախումբն ատենի՝
Արդար և օգտաւէտ զհարազատիդ վըճուեաց մահ.
Ինքն Եմիլիանոս. և դու 'ի յուշ արկ, կայէ,

Զոք չըրթունքդ 'ի ժամու անդ չանթահար կընքեցին,
Դէժ՝ իսկ յանդիմոն հրապարակի ժողովայն.
Արժան է, ասացեր, և խոր 'ի սիրտս եղի զայն,
Արժան է՝ մահու զըրոնաւորիդ կարճել կեանս.
Զայդ ես արարի, և մարդասպան զիս կոչես.
Թէ յանցանք ինչ այդ իցեն՝ դու ինքն ուրեմն ըսպանող,
Ի քէն ել վրճիւն, 'ի քէն ապա և եղեոն,
Բարեկամդ և զաշացու, առնող բանիցդ եղէ լով:

Կայիւս

Դու իմ բարեկամ, եղեանդործըդ զազիր,
Քաւ յինէն ապիրտութից կող բարեկամ, քաւ երբեք.
Կայծակունք թափեսցին 'ի դու թանտից՝ ջընջեցցեն,
Ոյ արեամբ զազատութիւն շնորհեալ չըզթայս պարգեւեն,
'Իբժպըհի զայն և վատթար քան զգերութիւն կացուցեալ:
Մի՛ դու, մի՛ քեզ, ամբարիշտ, յինէն զվրճիւդ բաջաղել.
Մահու զինքն 'ի կենաց այո՛ կարճել խընդրէի,
Այլ յօրէնս արդարութեան՝ ժողովրդեանքն զինու,
Տապարաւն այն՝ որ ըզգարչ զըլուխդ 'ի քէն բառնայցէ . . .
Սոսկալի դու նախատինս եղեր անուանս . . . և զողա՛:

Փռչուիւս

Կայ, Կայէ, ահա՛ վրճար թընամանացդ, անսա ինձ.
Դադարեաց յանարգելոյդ, և անիրաւ կամ արդար՝
Քաղեցիր ճն զհարուածոյն իմ ըզպըտուղ, և լուռ լեր,
Եւ մի՛ այլ ինչ ըստիպեր ինձ յաւելուլ:

Կայիւս

Եւ զինչ, ճն:

Փռչուիւս

Զոր ինչ լռեմ:

Կայիւս

Զի՛, միթէ այլ ինչ եղերունս:

Փռչուիւս

Ոչ գիտեմ:

Կայիւս

Ո՛չ գիտես. 'ի սարսուռ զարհուրանաց հարկանիմ,
Եւ ոչ ևս առնուլ ինչ հարցանել իշխիցեմ:

Փռչուիւս

Իրաւունք իսկ քաջ են քեզ:

Կայիւս

Զինչ ասացեր:

Փռչուիւս

Եւ ոչինչ:

Կայիտս

Ո՛րդ բան տաճնապեալ ճընչէ զսիրտս . . . ո՛հ, որքանի՜
ի միտս արդ սոսկալի շողայ փայլակն յանկարծոյն . . .
Իցենք քեզ մեղսակիցք:

Փռչուիտս

Են:

Կայիտս

Ո՛յք աղէ:

Փռչուիտս

Մի՛ գու զայդ

Հարցաններ, միլիդ:

Կայիտս

Կամիմ գիտել:

Փռչուիտս

Տե՛ս զիղջ կալցի զքեզ:

Կայիտս

Քաւ գիտել կամիմ:

Փռչուիտս

Կամիւ . . . հարց . . . Ըզբոյր քո՛ւ (Ելանէ)

Տ Ե Ս Ի Լ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

ԿԱՅԻՏ

Ըզբոյր իմ . . .

Քենն իմոյ զամուսնոյն կենաց վարն շիջուցեալ,
Ո՛վ ոճիր սոսկալի . . . եղսկ, ամբիժ տուն Գրակքեանց՝
վատանուն լեալ. վատանո՞ւն . . . ո՛հ, 'ի խորհելս ետի՛ք զայն՝
Հերք իմ Ըզբըլմովըս խրուսացեալ զիզանին:
Յո՛ թագչել, ո՛ւր զհակատոյս նախատալից սրբիւ վկեղտ . . .
Ձի՛ դորձել . . . Ձարհուրելի բարբառ յողիս իմ մօընչէ . . .
Ձայն տայ ինձ. Երթ, խոյսցիր, ըսպան Ըզբոյրդ ամբարիշտ . . .
Սոսկալի ձայն՝ անարգեալ ինձ պատուոյ տանս հայրենի,
Կամ՝ ահա. զարին խընդրես. զարին կալցիս. երդուեալ քեզ:

Երբորդ Հանգեան յառաջիկայս:

Թարգմ. Հ. ԱՅԱՆԱՍ ՏԻՐՈՅԵԱՆ

